

**Latvijas Republikas Satversmes tiesas sēde
2024. gada 19. martā**

**Turpinājums
2024. gada 16. aprīlī**

**Sēdi vada
Satversmes tiesas priekšsēdētājs Aldis Laviņš.**

A. Laviņš.

Labrīt! Lūdzu, sēdieties!

Turpinām tiesas sēdi.

Lietas dalībniekiem vaicāšu, vai varam pabeigt lietas izskatīšanu pēc būtības un pāriet pie tiesu debatēm?

I. Nikuļceva.

Jā, paldies. Varam pabeigt lietas izskatīšanu un pāriet pie debatēm.

Bet varbūt uzreiz es gribu teikt, ka man pirms debatēm būs viens procesuāls lūgums, kas ir saistīts tieši ar debatēm.

A. Laviņš.

Jā, labi.

Saeimas pārstāvim. Vai varam pabeigt lietas izskatīšanu pēc būtības?

S. Bērtaitis.

Jā, godājamā tiesa, varam pabeigt.

A. Laviņš.

Paldies.

Nikuļcevas kundze, kāds būtu lūgums?

I. Nikuļceva.

Jā, es vēlētos lūgt tiesai pievienot vai iesniegt tiesai to starptautisko dokumentu sarakstu, uz kuriem mēs plānojam atsaukties debatēs.

Tātad, debatēs mēs gribam norādīt uz vairākiem starptautisko tiesību dokumentiem, piemēram, UNESCO un tur ir nosaukums un, protams, ir arī tā saite, kur to dokumentu var atrast.

Nu, mutiski mums būs ļoti grūti to izdarīt, es labprāt pateiktu tā ļoti īsi to atsauci uz to dokumentu, bet nelasītu to visu garo nosaukumu. Un mutiski arī, protams, mēs nevaram, atsaukties uz tām saitēm, kur šis te dokuments ir pieejams.

Tātad, tie ir dažādi UNESCO interpretējošie dokumenti, Apvienoto Nāciju un arī Eiropa Padomes un daži citi.

Un tad es vēlētos tiesai iesniegt šo te sarakstu, nu, lai vienkārši viņš ir rakstiski, lai mums nav mutiski tik grūti. Te ir tikai un vienīgi šie te dokumenti minēti un saite, kur var atrast. Nekas cits tur nav. Un, ja Saeimas pārstāvis vēlas, es arī varu iedot šo te dokumentu...

A. Laviņš.

Saeimas pārstāvim, kāds būtu jūsu viedoklis par šo?

S. Bērtaitis.

Godājamā tiesa, lūgums ir relatīvi netipisks, līdz ar to droši vien tas atstājam tiesas ieskatam.

No savas puses gribu piebilst, ka 12 avoti... šķiet, ka nav tik daudz saitē, noteikti, ka tiesai droši vien ir piekļuve šādiem dokumentiem, tā kā es domāju, ka šī saite nebūtu izšķiroša un es pieņemu, ka pārstāve arī varētu arī īsi, kaut vai saīsināti atsaukties uz šiem dokumentiem. Es domāju, ka tas nebūtu nekas problemātisks.

Bet es atstāšu jautājumu izlemšanai tiesas ieskatā.

A. Laviņš.

Paldies.

Labi, Nikuļcevas kundze, jūsu līgums tiek apmierināts, un pieņemam jūsu iesniegto dokumentu. Iesniedziet, lūdzu, arī tiesai ērtības labad. Protams, ka normatīvie akti un avoti, kas ir pieejami publiski, ir arī tiesai un ir iespējas tos atrast, bet, kā es teicu, ērtības labad apmierināsim jūsu lūgumu. Paldies.

I. Nikuļceva.

Liels paldies.

Ja tiesa ļauj, tad es varbūt pēc tiesas sēdes varu nosūtīt arī elektroniski, jo vienkārši tur ir tās saites, un tad būs elektroniski ērtāk... vai nevajag...

Un es nezinu, vai man lūgt vispār... bet ir tā, ka, ja nepieciešams, mēs varam arī tās lapas, uz kurām mēs plānojam atsaukties, iesniegt izdrukātā veidā.

A. Laviņš.

Nikuļcevas kundze, būs gana arī ar šo. Paldies.

I. Nikuļceva.

Liels paldies.

A. Laviņš.

Jā. Tātad, pārejām pie tiesu debatēm.

Vārds tiesu debatēm pieteikuma iesniedzēju pārstāvjiem. Un, kā jau tas tika norādīts iepriekšējā tiesas sēdē, 45 minūtes ir jūsu un arī pēc tam Saeimas pārstāvja rīcībā būs.

Lūdzu, jums vārds tiesu debatēs.

T. Džibuti.

Godājamā tiesa!

Uzsākt es gribu ar Rūdolfu Blaumaņa mūžīgajiem vārdiem „Mans zelts ir mana tauta, mans gods ir viņas gods”.

Mūsu Latvijas tauta sastāva arī no mazākumtautībām, mums papildus dzimtajai valodai jāiemācās, jāzina un arī jālieto valsts valoda, vēlams, es tā uzskatu, vismaz viena svešvaloda. Un mums jābūt vienotiem atbildē uz jebkādiem tādiem provokatīviem jautājumiem, kā arī ir minēts, jebkādiem ienaidniekiem, agresoriem un tāpēc mēs arī stāvam līdzās Ukrainai šajā te situācijā.

Nevar vienkāršot, ka ir liekama vienādības zīme starp saliedētu sabiedrību, par to vienotību, ko es teicu, un valsts valodas zināšanām. Saliedēta sabiedrība visupirms ietver vienotu izpratni par vērtībām un arī, tostarp, mazākumtautību piederības sajūtu mūsu valstij, ko var panākt vienīgi ar cieņu pret mazākumtautībām nevis ar mūsu tiesību samazināšanu. Pašreizējā integrācijas politika ir vērsta nevis uz dažādu etnisko grupu savstarpēju saprašanos, respektu un sadarbību, kā tam būtu jābūt, bet gan uz mazākumtautību interešu, savas identitātes saglabāšanu, neievērošanu.

Un kā jau ir minēts tiesas sēdēs, Satversmes tiesa jau iepriekš arī mūsu ģimenes spriedumā 2018-22-01 ir atzinusi, ka atbilstoši Satversmei valstij ir jānosaka tāds vispārējās izglītības procesā lietojamo mācību valodu regulējums, kas nodrošina mūsu apstākļiem atbilstošu līdzsvaru.

Tāpēc mēs uzskatām, ka šoreiz valsts ir kļūdījies, pieņemot šos te grozījumus, un gājusi pāri strīpai. Un attiecīgi uz to arī norādīja, kā mēs zinām, Venēcijas komisija un arī Konsultatīvā komiteja, kas ņēma vērā mūsu īpašo situāciju. Un bija tas gods arī piedalīties tikšanās ar šo te divu institūciju pārstāvjiem un no tiem jautājumiem, no tās plašās diskusijas, no izskanējušajiem argumentiem varēja saprast, ka tiešām eksperti iedziļinājās mūsu vēsturiskajos aspektos, tostarp arī okupācijas problemātikā, migrācijas jautājumos, un tātad viss tas ir atspoguļots ievadtekstos attiecīgo komisiju viedokļos.

Tāpēc es gribu dot arī vārdu plašāk izteikties advokātam par šiem jautājumiem.

Paldies.

I. Nikuļceva.

Labi, paldies.

Tad es turpināšu. Un arī sākumā gribu saistībā ar cieņu pret mazākumtautībām uzsvērt tikai to, ka mūsu ieskatā apstrīdētās normas ignorē šo te cieņu pret mazākumtautībām kā vērtību, kā konstitucionāli aizsargātu vērtību. Vēlos vēlreiz uzsvērt, ka cieņa pret mazākumtautībām un arī bērnu tiesību aizsardzība arī ir daļa no Latvijas konstitucionālās identitātes. Arī Satversmes negrozāmajā kodolā, kas izriet no Satversmes 1. panta, izriet demokrātiskas valsts princips. Un tas savukārt arī ietver cieņu pret mazākumtautībām, kā jebkuras pamattiesības aizsardzību.

Tālāk jau runāšu konkrētāk un sāksu ar to, ka pieskaršos tieši jēdzienam, kas ir persona, kas pieder pie mazākumtautībām.

Un šeit es vēlos norādīt, ka jau iepriekšējā spriedumā ar numuru 2018-12-01, tas ir, par publiskajām skolām, Satversmes tiesa atzina, ka, ja Latvijā pastāvīgi dzīvojoša persona sevi identificē ar vēsturisko mazākumtautību, tad viņa arī bauda to mazākumtautību aizsardzību, kas ir Satversmes 114. pantā pieminēta.

Un mums arī tieši šai ģimenei jau bija viena lieta Satversmes tiesā un tur jau tika atzīts, ka šī ģimene pieder pie mazākumtautībām. Un arī tā piederība pie mazākumtautības ir nosakāma pēc pašidentifikācijas. Un šī ģimene sevi identificē tieši ar krievu mazākumtautību. Un tāpēc, mūsaprāt, nu nav tā detalizēti jāatgriežas pie tā, ka konkrētajā gadījumā konkrētie pieteikuma iesniedzēji bauda to aizsardzību, kas ir paredzēta mazākumtautībām.

Tālāk jau pieskaršos detalizētāk pie Satversmes normām un arī Vispārējās konvencijas normām. Un tāpat uzskatu, ka Satversmes 112. pants ir jāanalizē kopsakarā ar 114. pantu un arī Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 13. panta pirmo daļu. Un arī tālāk analizēšu kopā un uzskatu, ka apstrīdētās normas ietilpst šo normu tvērumā un tieši ierobežo šajās normās noteiktās pamattiesības.

Un, jā, vēlos uzsvērt, ka tas izriet ne vien jau no iepriekšējā Satversmes tiesas sprieduma par privātajām skolām ar numuru 2018-22-01, bet arī no šo tiesību būtības privātajās skolās, ka privātpersonas ir tās, kuras organizē izglītības iegūšanu un šīs normas ierobežo privātpersonu brīvību gan organizēt izglītības iegūšanu privātajās skolās, gan arī skolēnu un viņu vecāku izvēles brīvību attiecībā uz šādas izglītības iegūšanu.

Un attiecībā uz šo normu saturu, es arī gribu atsaukties jau uz iepriekšējo Satversmes tiesa spriedumu lietā Nr. 2018-22-01 un tur jau Satversmes tiesa ir norādījusi, ka no 112., 114. panta izriet, ka ir jānodrošina pienācīga iespēja mazākumtautībām saglabāt savu identitāti vispārējās izglītības procesā privātajās izglītības iestādēs un ka nu neatbilst Satversmei un par atbilstošu Satversmei nevar

uzskatīt... citāts... „tādu tiesisko regulējumu, kas mazākumtautības valodas lietošanu no izglītības procesa izslēgtu pavisam vai reducētu tiktāl, ka mazākumtautības valoda kā mācību valoda tiek izmantota, tikai apgūstot pašu šo valodu kā konkrētu mācību priekšmetu”. Nu, tas, manuprāt, jau ir Satversmes tiesas iepriekš skaidrotais šo normu saturs.

Tālāk es mazliet pieskaršos sīkāk pie Vispārējās konvencijas 13. panta interpretācijas. Un uzskatām, ka šajā pantā ir ne tikai tiesības dibināt privātās mazākumtautību iestādes, bet arī tiesības saņemt izglītību bērniem šajās iestādēs.

Tas, pirmkārt, izriet no mērķa, jo mazākumtautību privāto skolu izveidei nav cita mērķa kā tikai tas, lai bērni tur varētu iegūt izglītību.

Otrkārt, tas izriet arī no starptautisko tiesību dokumentiem, konkrēti Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 26. pants, Konvencijas pret diskrimināciju izglītībā 5. pants, Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 13. pants.

Un tur ir teikts, ka vecākiem ir tiesības izvēlēties izglītību privātskolā. Bet interpretējošajos dokumentos tas ir skaidrots sīkāk un es atsaukšos tagad uz ANO Vispārējā ziņotāja mazākumtautību jautājumos dokumentu „*A Practical Guide for Implementation*”, 2017. gada dokuments, un tur ir teikts, ka minoritātēm vienmēr ir jābūt tiesībām mācīties dzimtajā valodā pašu veidotajās skolās

Un arī UNESCO dokumentā „*The right to education of minorities*”, 2019. gads, ir arī teikts, ka ir jāatzīst mazākumtautību pārstāvju tiesības pašiem veikt izglītības pasākumus un arī izmantot vai mācīt valodu šajās privātajās skolās.

Tātad, mūsu ieskatā no Vispārējās konvencijas 13. panta izriet tieši arī bērnu vecāku tiesības. Un tas ir arī loģiski, ja šādas skolas ir izveidotas, tad ir skaidrs, ka ir tiesības tajās iegūt izglītību pie mazākumtautībām piederošajiem bērniem.

Un mēs saskatām, ka šāds atzinums ir izdarīts jau arī Satversmes tiesas spriedumā ar numuru 2018-22-01, kur jau ir teikts, ka, regulējot privātajās izglītības iestādēs izglītības saturu un tālāk citāts.... „valsts ierobežo pie mazākumtautībām piederošo personu izvēles brīvību attiecībā uz privātajām izglītības iestādēm”,

Nu, jā, un tad tieši tāpēc mēs nepiekrītam, piemēram, pieaicinātās personas Tiesībsarga pozīcijai, kas uzskata, ka Vispārējās konvencijas 13. pants ietver vienīgi tiesības veidot un vadīt mazākumtautību skolas, nevis bērnu tiesības un uzskatām, ka šāda pozīcija ir pretrunā gan loģiskajiem, gan sistēmiskajiem argumentiem.

Un arī vēlos norādīt, ka arī Venēcijas komisija un arī Vispārējās konvencijas Konsultatīvā komiteja arī savos atzinumos šīs Vispārējās konvencijas 13. panta ietvarā ir vērtējušas tieši izglītības iegūšanu privātajās mazākumtautības skolās, ne tikai izglītības sniegšanu.

Un, jā, Konsultatīvā komiteja norāda, citēju, ka „ierobežojumi, kas noteikti privātajām skolām, ko izveidojušas nacionālajām minoritātēm piederošas personas, ir kļajš Vispārējās konvencijas 13. panta pārkāpums, jo tie nepieļauj šādu skolu izveides

galveno mērķi, proti, nodrošināt izglītību attiecīgajā mazākumtautības valodā”.

Un jā... uzskatām, gan ANO ietvaros, gan Eiropas Padomes ietvaros būtībā par šo ir *consensus*, ka mazākumtautību privātskolām ir jābūt mazākumtautību dzimtajā valodā.

Tāpat, protams, mēs nepiekrītam Izglītības un zinātnes ministrijas, dažu citu pieaicināto personu viedoklim, ka to var nodrošināt interešu izglītības veidā. Abas šīs minētās – komisija un komiteja – ir norādījušas, ka Vispārējās konvencijas 13. panta tiesības ir realizējamas vispārējā jeb formālajā izglītībā un arī visos izglītības līmeņos.

Arī Izglītības un zinātnes ministrija un arī dažas citas pieaicinātās personas norāda uz ģimeni, ka bērna etniskā identitāte saglabājama ģimenē, formālajā izglītībā piedāvājot tikai valsts valodu. Tam mēs nevaram piekrist, tas ir pretrunā pašai mazākumtautību tiesību uz savas identitātes saglabāšanu būtībai, tā ir arī saikne ar savu etnisko grupu, tā ir arī ne vien valodas, bet kultūras, vēstures, reliģijas kopšana un tas nav reducējams tikai uz ģimeni.

Tālāk es vēlos pieskarties mazliet citam aspektam un tieši runāt par atšķirību starp privātajām un publiskajām jeb valsts skolām. Un tieši pieskarties tiem standartiem, kādi ir abās šajās skolu grupās.

Tad vēlreiz vēlos atgādināt, ka Bērnu tiesību konvencijas 29. pants, arī ANO Konvencijas pret diskrimināciju izglītībā 5. pants paredz, ka valsts var noteikt privātajās skolās tikai minimālos standartus. Un uzskatām, ka, ja valsts nosaka pilnīgi vienādus standartus izglītībai attiecībā uz publiskajām un privātajām skolām, tad šis princips tiek pārkāpts. Valsts rīcības brīvība ir atšķirīga publiskajā un privātajā izglītībā. Publiskajā izglītībā tā ir ļoti plaša, jo to pilnībā organizē un nodrošina valsts, savukārt privātajā skolā tā ir šaurāka un tai ir jābūt vērstai tikai uz noteiktu rezultātu sasniegšanas kontroli, proti, to, kā bērni, kā skolēni apgūst zināšanas un prasmes. Nu, protams, neizslēdzot arī valsts valodas zināšanas.

Un piekrītam arī teiksim tā norādītajam... to, ko norādīja pieaicinātā persona – Ministru kabineta pārstāve starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās – šajā aspektā.

Un arī minētā Konsultatīvā komiteja ir norādījusi, ka nevar uzspiest detalizēti, ar kādiem līdzekļiem jāsasniedz latviešu valodas prasme. Un tas, ka privātajās skolās skolēniem ir jānokārto valsts eksāmeni latviešu valodā, ir pietiekami.

Un šajā aspektā es arī nepiekrītu pieaicinātajai personai Tieslietu ministrijai, kuras pārstāve norādīja, ka no Satversmes 112. panta izriet vienādi standarti, standartu vienotība attiecībā uz privātajām un publiskajām skolām, kā pamatojumu norādot Izglītības likuma un arī Ministru kabineta noteikumu normas. Vēlos atgādināt, ka Satversmes normas nav interpretējamas atbilstoši zemāka juridiska spēka tiesību normām un turklāt šāda interpretācija nonāk pretrunā ar tiem starptautisko tiesību dokumentiem, kurus norādīju, ka Satversme jau ir interpretējama atbilstoši starptautiskajiem cilvēktiesību dokumentiem nevis pretrunā tiem.

Nu un pavisam īsi vēl pieskaršos finansēšanas modelim. Un vēlos vēlreiz uzsvērt, ka valsts tikai piedalās privāto skolu finansēšanā, galvenokārt pedagogu algu finansēšanā, un būtiski, mūsaprāt, pirmkārt ir tas, ka šī finansējuma daļa ir ļoti maza. To norādīja arī pieaicinātā persona – pirmsskolas izglītības iestāde „Galaktika”. Un tas, ka šis publiskais līdzfinansējums pastāv privātajām skolām, mūsaprāt nenozīmē, ka tāpēc būtu jāattiecinā vienādi standarti uz abām šīm te skolu grupām.

Un arī Saeimas pārstāvis un arī Izglītības un zinātnes ministrijas pārstāvis norādīja, ka arī tad, ja valsts nepiedalītos izglītības iestāžu finansējumā, tad valsts vēlme noteikt vienādus standartus būtu tieši tāda pati.

Nu un tad tālāk jau es pieskaršos ierobežojuma attaisnojamībai un sākšu ar labas likumdošanas principu, kas, mūsu ieskatā, arī ir pārkāpts.

Tātad, pirmkārt, mazākumtautību privātskolas nav pārstāvētas Izglītības un zinātnes ministrijas Konsultatīvajā padomē, turklāt pieaicinātā persona Vladislavs Volkovs arī ļoti skaidri norādīja, ka Konsultatīvajā padomē nav bijusi diskusija par regulējumu privātajās skolās. Līdz ar to normu adresāti nav uzklausti.

Arī no Saeimas un Izglītības un zinātnes ministrijas pārstāvju skaidrojuma mūsaprāt ir acīmredzami, ka apstrīdēto normu pieņemšanā vispār netika vērtēts Vispārējās konvencijas 13. pants, un, manuprāt, arī tās atbildes uz jautājumiem parādīja, ka par šī panta saturu politikas veidotājiem nav izpratnes.

Nav vērtēta tieši privātajās skolās vecāku un bērnu brīvība izvēlēties šo te izglītību atbilstoši minētajiem starptautisko tiesību dokumentiem un valsts iejaukšanās robežas. Nav vērtēts arī Venēcijas komisijas 2020. gada 18. jūnija atzinums, kas jau bija pieejams, kad tika pieņemtas apstrīdētās normas un, nerunājot par to, ka nav vērtēti arī daudzi ANO, UNESCO starptautiskie dokumenti. Un arī nav vērtēta tiesību sistēmas savstarpējā saskaņotība. Un atgādināšu, ka, piemēram, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 11. panta trešā daļa vēl aizvien paredz, ka pie Latvijas mazākumtautībām piederošiem bērniem ir tiesības iegūt izglītību dzimtajā valodā.

Mūsaprāt ir arī ļoti būtiski, ka, pieņemot apstrīdētās normas, netika vērtēti iepriekšējie 2018. gada reformas rezultāti. Un tas arī nebija iespējams, jo šī reforma vēl tajā laikā nebija pabeigta.

Atsauksos uz Satversmes tiesas spriedumu lietā Nr. 2019-20-03, kur Satversmes tiesa uzsvēra, citēju... „izglītības kvalitāti var novērtēt tikai tad, kad izmaiņas, kas varētu šo kvalitāti ietekmēt, ir īstenotas noteiktu laiku”

Un mēs arī ļoti piekrītam tiesneša Artūra Kuča atsevišķajām domām lietā Nr. 2018-22-01, kur arī, atsaucoties uz Satversmes tiesas spriedumu, ir uzsvērts, ka ir jābūt objektīvam, vispusīgam, profesionālam, regulāram, uz zinātniskām atziņām un metodēm balstītam mehānismam, kā konstatēt kvalitātes izmaiņas. Un pirms apstrīdēto normu pieņemšanas likumdevējam bija rūpīgi jāapsver līdz šim īstenotās izglītības reformas radīto un apstrīdētās normas potenciālo ietekmi uz izglītības kvalitāti.

Un, mūsaprāt, tas nav darīts.

Piemēram, viena no pieteikuma iesniedzējām, Dana Džibuti mācās 7. klasē, kur pirms tam bija proporcija 80 procenti valsts valoda un 20 mazākumtautības valodā. Tas ļāva bērnam vismaz to sarežģītāko materiālu apgūt dzimtajā valodā.

Kāda ir ietekme uz Danu un kāpēc bija nepieciešamas šīs izmaiņas, mēs neredzam šo pamatojumu.

Pieaicinātā persona, privātskola „LATREIA”, kurā mācās Dana, norādīja, ka rezultātus izglītības reformai var pilnībā vērtēt pēc 9 gadiem, tad, kad bērns pabeidzis kādu izglītības posmu.

Arī pieaicinātā persona privātais bērnudārzs „Galaktika” norādīja, ka nu tas stress un citas problēmas, kas ir bērnudārzā, var pēc tam parādīties pusaudžu vecumā. Mēs uzskatām, ka jābūt tieši zinātniski pamatotai metodikai tieši bērniem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā.

Un Izglītības un zinātnes ministrijai bija jānodrošina datu vākšana, analīze par skolēnu dzimtās valodas, piederības mazākumtautībām un mācībām privātās izglītības iestādēs korelāciju ar mācību sasniegumiem, turpmākas izglītības un dzīves gaitām, kas nav izdarīts.

Un mēs vēlamies arī norādīt, kas vispār ir mūsu ieskatā zinātniskā metodika un atsaukties, piemēram, uz UNESCO Statistikas Institūta rokasgrāmatu vienlīdzības mērīšanai izglītībā, tas ir 2018. gada un kas parāda, kā būtu jārikojas zinātniski.

Nu un konkrētajā gadījumā reforma tika veikta pārāk ātri, nepabeidzot iepriekšējo un neizvērtējot iepriekšējos rezultātus. To mums norādīja arī arodbiedrība LIZDA, arī pieaicinātā persona Vladislavs Volkovs.

Un arī likumdošanas procesā mēs uzskatām, ka nav ņemti vērā tie secinājumi, ko Satversmes tiesa jau iepriekš ir izdarījusi, piemēram, lietā Nr. 2018-22-01 un arī Nr. 2019-20-03, tas ir, par pirmsskolas iestādēm.

Nu un tālāk jau pieskaršos leģitīmajam mērķim un arī samērīgumam.

Un leģitīmā mērķa kontekstā es vēlos diezgan īsi norādīt, ka no Izglītības un zinātnes ministrijas pārstāvju skaidrotā var secināt, ka apstrīdēto normu mērķis ir nevis vienkārši panākt valsts valodas apguvi, bet panākt to, lai mazākumtautību bērnu valsts valodas prasmes būtu tieši tādā pašā līmenī kā latviešiem, kā pamatnācijai.

Un vēlos norādīt, ka tas nav iespējams, tāpēc ir atšķirības starp dzimto valodu un citu valodu. Cittautiešiem vienmēr būs mazliet vājākas valodas prasmes valsts valodā. Un leģitīms mērķis nevar būt prasīt tieši tādas pašas valsts valodas zināšanas kā latviešiem, kuriem šī valoda ir dzimtā.

Un vēlos arī uzsvērt, ka Satversmes tiesa ir vairākās lietās skaidrojusi, ka personai ir jābūt spējai brīvi lietot valsts valodu, lai spētu salīdzināt un kritiski izvērtēt iegūto informāciju un kvalitatīvi piedalīties publiskajā diskursā, bet nevis tieši tādām pašām valsts valodas zināšanām, kā latviešiem.

Mēs arī nepiekrītam Izglītības un zinātnes ministrijas viedoklim, kas būtībā nepieciešamību pēc perfektām latviešu valodas zināšanām katrā līmenī pamato ar augstāka līmeņa nepieciešamību. Nu, piemēram, bērnudārzam ir jābūt latviešu valodā, lai varētu apgūt skolā kvalitatīvi izglītību. Bērns tikai mācās un spēj apgūt valodu arī tad, ja, piemēram, iepriekšējais līmenis ir bijis citā valodā un šāda izpratne ir tieši pretēja starptautisko institūciju, piemēram, UNESCO viedoklim, ka pamatam ir jābūt tieši bērna dzimtajai valodai.

Nu, uz to es vēl atsaukšos.

Nu... un, jā Džibuti kungs minēja to līdzsvaru starp valsts valodu un mazākumtautības identitātes saglabāšanu. Manā ieskatā arī šis līdzsvars nav panākts. Un arī Izglītības un zinātnes ministrija atzina, ka nav veikusi nevienu pētījumu par to, vai šīs reformas ļauj saglabāt mazākumtautību etnisko identitāti. Visas aptaujas, eksāmenu rezultātu vērtējums ir tikai par valsts valodas apguvi un pat arī nav īsta vērtējuma par citiem mācību priekšmetiem.

Arī valsts neatbalsta mācību materiālu sagatavošanu mazākumtautību valodās. Un es arī piekrītu tam, kas izskanēja tiesas sēdē, ka tieši krievu valodā, ņemot vērā pašreizējo situāciju, vajadzētu tos alternatīvos materiālus Krievijas materiāliem.

Un arī pieaicinātā persona Ineta Helmane atzina, ka valsts negatavo mazākumtautību skolotājus.

Varbūt mazliet atkārtosos, bet jā, uzskatām, ka regulējums, kas liedz privātajās izglītības iestādēs pamatprogrammā vispār izmantot mazākumtautību valodu, ir nesamērīgs, jo pilnīgs aizliegums nu nevar būt samērīgs.

Un vēlreiz uzsvēršu, ka pieteikuma iesniedzēji neiebilst pret valsts valodu, zina un apgūst šo valodu, bet neuzskata, ka vismaz daļa mācību dzimtajā valodā traucētu valsts valodas apguvi.

Un atsaukšos arī vēlreiz uz Konsultatīvo komiteju, kura ir norādījusi, atsaucoties uz pētījumiem, ka prasmju attīstīšana mazākumtautību valodā nemazina to pašu prasmju attīstību vairākuma valodā, un tieši bilingvālās mācīšanas formas nodrošina labākus izglītības rezultātus mazākumtautību bērniem, tostarp valsts valodas apgūvē. Tieši bilingvālā izglītība sniedz spēcīgu funkcionālo, kognitīvo, emocionālo ieguvumu un arī veicina mazākumtautību personu bērnu pašcieņu.

Un visas tās pieaicinātās personas, kas bija izglītības iestādes, kā „LATREIA”, „Galaktika”, pat Ukrainu vidusskola pozitīvi atsaucās par bilingvālo sistēmu un arī dažas citas, nu, norādot varbūt uz problēmām praksē, bet principā atsaucoties ļoti pozitīvi.

Arī Konsultatīvā komiteja jau minētā ir aicinājusi pārskatīt lēmumu atteikties no bilingvālā modeļa.

Un tad es vēl gribu atsaukties uz Eiropas Padomes Ministru komitejas rezolūciju 2021. gada un tas ir būtiski, jo Vispārējās konvencijas īstenošanu uzrauga tieši Ministru

komiteja. Un tad šajā rezolūcijā Ministru komiteja arī ir ieteikusi Latvijai nodrošināt nepārtrauktu mācīšanas un mācīšanās pieejamību mazākumtautību valodās.

Es vēlos vēlreiz atsaukties uz Venēcijas komisiju, bet uz citu atzinumu – 2023. gada atzinums par Ukrainu.

Vēlos pateikt to, ka pat Ukrainai, kur pašlaik notiek karadarbība, Venēcijas komisija ir ieteikusi izslēgt privātās skolas no jaunām valodu prasībām. Un, cik mēs zinām, tad Ukraina arī to ir izdarījusi. Tad, uz privātskolām neattiecas šīs te valodas prasība.

Arī, protams, mēs nepiekrītam tādām viedoklim, ka dzimtā valoda varētu tikt apgūta kā svešvaloda caur latviešu valodu. Ir būtiska atšķirība starp to, ka mazākumtautības bērns apgūst daļu satura savā dzimtajā valodā un ka viņš mācās dzimto valodu kā svešvalodu. Tas ir domāts bērniem, kuri šo svešvalodu nezina un tad caur latviešu valodu, pamatojoties uz latviešu valodu.

Un arī tāpat mēs nerodam nekādu pamatojumu tam, ka šī jaunā kompetencēs balstītā pieeja nevarētu tikt realizēta bilingvāli vai mazākumtautību valodā.

Nu un tad kopumā vēlos atgādināt, ka kvalitatīva ir izglītība, nevis izglītība, kas nodrošina tikai to, ka bērni zina valsts valodu, bet tā ir izglītība, kas pilnvērtīgi ļauj apgūt visus mācību priekšmetus un arī saglabāt bērna nacionālo identitāti.

Tad vēl mazliet sīkāk es pieskaršos pirmsskolai arī samērīguma principa kontekstā. Un šeit ir ļoti daudzi starptautisko organizāciju dokumenti, kuri norāda, ka bērnudārza līmenī mācību līdzeklim vajadzētu būt bērna dzimtajai valodai un tas ir tieši vislabvēlīgāk no bērna viedokļa. Un īpaši es arī vēlos uzsvērt, ka vecumā līdz 5 gadiem arī izglītība nav obligāta, un valsts neizdod izglītību apliecinošu dokumentu.

Atbilstoši vairākiem starptautisko organizāciju dokumentiem tieši bērnu dzimtā valoda ir pamats tālākai citu mācību priekšmetu un valodu, arī valsts valodas apguvei.

Šeit es pavisam īsi atsaukšos uz vairākiem dokumentiem. Jau minētā Venēcijas komisija, jau minētais Konsultatīvās komitejas ceturtais viedoklis par Latviju, bet vēl vairāki citi ļoti daudzi šādi dokumenti ir tieši UNESCO. Piemēram, 2022. gada 16. novembra Taškentas deklarācija un apņemšanās rīkoties, lai pārveidotu agrīnu bērnu aprūpi uz izglītību. Un vairāki dokumenti, piemēram, *The right to education of minorities*, 2023. gada dokuments, *Education in a multilingual world*, 2023. gada dokuments un tad jau minētie, piemēram, ANO ziņotājs mazākumtautību jautājumos, 2017. gada dokuments un arī Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas 2023. gada dokuments *Education at a Glance*.

Vēlos uzsvērt, kāpēc mēs atsaucamies uz šiem dokumentiem.

Tie nav vienkārši dokumenti. To pamatā ir ļoti izvērsti ekspertu darbs, ekspertu analīze. Šo dokumentu pamatā ir arī pētījumi, kas ir ļoti apjomīgi, kas ir veikti pēc zinātniskās metodoloģijas ar lielu respondentu skaitu. Un mūsu ieskatā, atsevišķu pedagogu, psihologu viedokļi, kuri, iespējams, ir citādi, nu, tie nevar atspēkot šos te

secinājumus, ko ir izdarījuši starptautiski atzīti eksperti un pamatojoties uz zinātnisku metodoloģiju.

Tālāk es arī vēlos mazliet pieskarties vienlīdzības principa aspektam.

Un, kā jau norādīju arī, sniedzot paskaidrojumus šajā lietā, tad mūsu ieskatā, ņemot vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā „Džibuti un citi pret Latviju”, būtu jāvērtē arī vienlīdzīguma aspekts. Un tieši samērīguma principa kontekstā, manuprāt, to ir iespējams vērtēt, jo atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas atzinumam nu būtībā visi bērni atrodas vienādos apstākļos. Bet mēs vēlētos salīdzināt tieši skolēnus, kas mācās Eiropas Savienības valodās un atbilstoši starptautiskajiem līgumiem un, no otras puses, tos mazākumtautību bērnus, kuru valodas nav Eiropas Savienības valodas. Un uzskatām, ka šīs grupas ir līdzīgos apstākļos, un ka arī attieksmei ir jābūt pilnīgi vienādei un mēs nesaskatām nekādu attaisnojumu dažādei attieksmei atkarībā no mazākumtautības.

Arī jau minētajā viedoklī Konsultatīvā komiteja norāda uz nepamatoti atšķirīgo attieksmi pret minoritāšu valodām atkarībā no tā, vai tās ir arī Eiropas Savienības oficiālās valodas, vai nē... tad vēlos arī atsaukties uz ANO speciālo ziņotāju 2024. gada 6. februārī un tur arī tieši saistībā ar Latviju, ar šo Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietu ir norādīts, ka tas ir nepārprotams diskriminācijas gadījums tiesību uz izglītību vienlīdzīgā izmantošanā.

Un arī vēlos uzsvērt to, ka faktiski jau valsts politika ir vērsta tikai pret krievu valodu, bet apstrīdētās normas jau neattiecas tikai uz krievu valodu, bet attiecas uz jebkuru valodu, kas nav Eiropas Savienības valoda un arī kur nav šie starptautiskie līgumi. Apstrīdētās normas liedz, piemēram, mācības privātajās skolās romiem, kuri ir Latvijas tradicionālā mazākumtautība un ja viņi vēlētos, piemēram, savu privāto skolu un tajā mācīties, tas nebūtu iespējams.

Jā, mēs piekrītam arī pieaicinātajai personai Vladislavam Volkovam, kas to norādīja, un, protams, piekrītam arī tiesneša Artūra Kuča atsevišķajām domām lietā Nr. 2018-22-01, kur tas arī ir analizēts.

Nu un visbeidzot pie vienlīdzības es vēlētos ļoti, ļoti īsi norādīt uz to, ka mēs arī nepiekrītam par segregācijas minēšanu, ja mēs runājam par privātajām krievu skolām. Un vēlos atsaukties uz Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību Vispārēji politiskās rekomendācijas Nr. 7 par nacionālo likumdošanu rasisma un naida diskriminācijas apkarošanai tēzi, kur ir teikts, ka brīvprātīga, voluntāra darbība, nodalot sevi no citām personām sakarā ar vienu no uzskaitītajiem iemesliem, nerada segregāciju. Segregācijai tomēr ir piespiešanas elements.

Un ANO speciālais ziņotājs jau minētajā 2017. gada dokumentā tieši valodu kontekstā ir norādījis, ka, ja izglītība ir pieejama visiem, neatkarīgi no etniskās piederības vai rases, mazākumtautību valodu izmantošana kā mācību līdzeklis nav ne diskriminācija, ne nepieļaujama segregācija.

Un tad, jā, kopumā uzskatu, ka apstrīdētās normas nesamērīgi ierobežo un neatbilst Satversmes 112. pantam, 114. pantam kontekstā ar Vispārējās konvencijas 13. panta pirmo daļu.

Nu un tad visbeidzot pavisam īsi es pieskaršos arī Satversmes 1. pantā garantētajai tiesiskajai vienlīdzībai, kas mūsu ieskatā ir pārkāpta, jo pieteikuma iesniedzēji paļāvās uz to, ka valodu lietojuma reforma mazākumtautību skolās ir noslēgusies. Savukārt apstrīdētās normas izslēdz mazākumtautību programmas, un attiecībā uz konkrētiem konstitucionālās sūdzības iesniedzējiem tas jau ir no 2023. gada 1. septembra. Tas nozīmē, ka bilingvālā sistēma tika strauji, faktiski bez pārejas perioda, mainīta uz mācībām tikai valsts valodā.

Un šeit es vēlos uzsvērt, ka pieteikuma iesniedzējiem radās tiesiskā paļāvība uz to, ka viņi varēs turpināt mācības privātajā skolā mazākumtautības valodā, kaut vai atbilstoši tai valsts noteiktajai proporcijai daļēji, bet tomēr mazākumtautības valodā. Pieteikuma iesniedzēji neapgalvo, ka viņiem nepietika laika, lai sagatavotos mācībām valsts valodā. Nu, tāds apgalvojums no mūsu puses netiek izteikts, un es vispār uzskatu, ka tas lietā nav vērtējams. Interese ir tieši turpināt vismaz daļēji mācības mazākumtautības valodā.

Šī iemesla dēļ nav būtiskas nozīmes tam, vai ir pietiekams daudzums mācību materiālu valsts valodā vai arī ir atbilstoši sagatavoti pedagogi. Arī tad, ja situācija ar valsts atbalstu tieši privātajām skolām šajā aspektā būtu ideāla, tas tomēr nemainītu pieteikuma iesniedzēju viedokli un tieši viņu vēlmi turpināt vismaz daļēji apgūt izglītību savā dzimtajā valodā.

Bet vienlaikus... jā, vēlos norādīt, ka no vairāku pieaicināto personu teiktā tomēr izriet, ka līdz šim nepastāv tieši valsts izstrādāta metodoloģija, kā mācīt valsts valodā bērnus, kuri šo valodu nezina un vispār nav pirms tam apguvuši.

Un visbeidzot. Es arī vēlos atsaukties uz ANO Starptautiskās tiesas 2024. gada 31. janvāra spriedumu, tas ir, lietā „Ukraina pret Krieviju” un tur ir norādīts ANO Konvencijas pret diskrimināciju izglītībā kontekstā, ka šis te starptautiskais dokuments ietver robežas tam, kā var tikt mainīta izglītība attiecīgajā valodā, nu, konkrētajā gadījumā tur bija runa par to, ka no ukraiņu valodas uz krievu valodu pārgāja.

Un konkrētajā gadījumā mēs uzskatām, ka šīs robežas Latvijas gadījumā būtībā ir pārkāptas. Šī pāreja ir bijusi pārāk krasa un nesaglabājot mazākumtautības valodu nekādā apmērā. Tāpēc arī tiesiskās paļāvības princips ir pārkāpts.

Nu, būtībā tas arī viss, ko es vēlējos uzsvērt tieši debatēs. Es, protams, kā vienmēr, vēlos norādīt, ka mēs jau paudām arī savu viedokli pieteikumā un paudām, sniedzot paskaidrojumus, un paudām, atbildot uz jautājumiem un arī uzdodot jautājumus citiem. Mēs būtībā jau paudām savu viedokli un to mēs, protams, arī uzturam spēkā, jo debatēs mēs centāties pieskarties tikai atsevišķiem jautājumiem, kas varbūt ir būtiskāki un diskutablāki un nedublē to, ko mēs teicām jau iepriekš

Nu un tad līdz ar to es arī lūdzu Satversmes tiesu atzīt visas šajā lietā apstrīdētās normas par neatbilstošām Satversmes 1., 112., 114. pantam un par spēkā neesošām no to izdošanas dienas.

Paldies.

A. Laviņš.

Paldies par jūsu debašu runu.

Vārds debatēs Saeimas pārstāvim. Lūdzu!

S. Bērtaitis.

Paldies, godājamā tiesa!

Godātā Satversmes tiesa!

Lietas izskatīšanas gaitā ir noskaidrota ne tikai pieteikuma iesniedzēju un Saeimas pozīcija par strīdus jautājumiem, bet arī saņemti rakstveida viedokļi no virknes pieaicinātajām personām, turklāt lielākā daļa no šīm personām ir uzklusītas arī tiesas sēdē klātienē. Līdz ar to pēc būtības Satversmes tiesas rīcībā ir visaptveroša informācija par apstrīdētajām Izglītības likuma normām, tostarp pieņemšanas pamatojumu un likumdošanas procesu, piemērošanu praksē, normu radīto ietekmi no psiholoģijas, pedagogijas, socioloģijas un citu jomu skatpunkta. Iegūts arī apstrīdēto tiesību normu adresātu un normu piemērošanā iesaistīto personu viedoklis, kā arī informācija par izglītības ieguves valodas reformas īstenošanas faktiskajiem apstākļiem.

Saeima vēlas uzsvērt šajā lietā, ka tiesvedības ietvaros iegūtā informācija un viedokļi kopumā apstiprina apstrīdēto Izglītības likuma normu atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam, pretēji tam, kā norāda pieteikuma iesniedzēji.

Šajā debašu runā akcentēšu būtiskākos elementus, kurus godātā tiesa tiek aicināta apsvērt, pieņemot galīgo nolēmumu izskatāmajā lietā.

Pirms pievērsties jautājumiem par apstrīdēto normu atbilstību Satversmei pēc būtības, es vēlētos atzīmēt divas procesuāla rakstura piezīmes.

Pirmkārt, kā to norādīju sākotnējos paskaidrojumos pirmajā tiesas sēdē, ir apšaubāms procesuālais pamats Satversmes tiesas procesā pēc būtības atkārtoti pārvērtēt Izglītības likuma 9. panta 1.¹ daļu, kas paredz, ka „privātajās izglītības iestādēs vispārējo izglītību un profesionālo izglītību pamatizglītības un vidējās izglītības pakāpē iegūst valsts valodā”.

Ar Satversmes tiesas spriedumu lietā Nr. 2018-22-01 Izglītības likuma 9. panta 1.¹ daļa tika atzīta par atbilstošu Satversmes 1. pantam, 91. panta otrajam teikumam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam, un kopš sprieduma pieņemšanas šī Izglītības likuma norma nav grozīta. Tas nozīmē, ka pieteicēji ir iesnieguši pieteikumu par tādu likuma normu, kuras atbilstību Satversmes tiesa jau ir vērtējusi iepriekš, turklāt

atbilstoši tām pašām Satversmes normām, proti, 1. pantam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam.

Izskatāmās lietas ietvaros pieteicēji ir apstrīdējuši līdzšinējās izglītības reformas, kas paredz pakāpenisku pāreju uz izglītības ieguvī valsts valodā, jaunu posmu, tomēr šis apstrīdētais reformas posms neskar Izglītības likuma 9. panta 1.¹ daļu, un tieši tādēļ likumdevējs to nav saturiski grozījis kopš šīs normas pieņemšanas 2018. gada 22. martā.

Turklāt lietas izskatīšanas gaitā nav noskaidrots un identificēts neviens apstāklis, kas rosinātu pārskatīt Satversmes tiesas secinājumus, kas iekļauti iepriekšējā spriedumā lietā Nr. 2018-22-01 attiecībā uz Izglītības likuma 9. panta 1.¹ daļas atbilstību Satversmei. Tādējādi Satversmes tiesai ir pamats lemt par tiesvedības izbeigšanu šajā daļā sakarā ar to, ka pieteikums ir iesniegts par jau izspiestu prasījumu.

Otrā procesuālā rakstura piezīme. Izskatāmās lietas būtība ir cieši saistīta ar personu, kuras pieder pie mazākumtautībām, tiesībām izglītības procesā privātajās izglītības iestādēs. Savu tiesību aizstāvībai pieteikuma iesniedzēji atsaucas uz Satversmes 114. pantu un starptautiskajām tiesību normām, kas reglamentē mazākumtautībām piederošo personu aizsardzību. Lai Satversmes tiesa izvērtētu, vai apstrīdētās tiesību normas atbilst pamattiesību aizsardzības standartam mazākumtautībām piederošo personu aizsardzības jomā, vispirms ir jākonstatē pieteikuma iesniedzēju piederība attiecīgajai mazākumtautībai.

Pieteikuma iesniedzēji ir divi nepilngadīgi bērni, kuru tēvs pieteikumā Satversmes tiesai apgalvo, ka bērni ģimenē runā krievu valodā un uzskata sevi par piederīgu krievu mazākumtautībai. Pieteikuma iesniedzēju ieskatā apstrīdētās normas tiem liedzot iespēju iegūt izglītību privātā izglītības iestādē krievu valodā, proti, tās tautības valodā, ar kuru pieteicēji sevi asociējo. Šajā sakarā atzīmējams, ka no lietas materiāliem neizriet pieteikuma iesniedzēju piederība krievu mazākumtautībai, tādēļ ir objektīvs pamats apšaubīt, ka apstrīdētās normas vispār aizskar pieteikuma iesniedzēju pamattiesības, kas ir noteiktas Satversmes 114. pantā.

Ir jāpiekrīt, ka Latvijas tiesību sistēma paredz zināmu brīvību personai attiecībā uz tās kulturālo pašidentificēšanos un piederību noteiktai tautībai. Latvijā piederība noteiktai tautībai tiek atspoguļota civilstāvokļu aktu reģistrā, kas savukārt balstās uz brīvprātības principu. Civilstāvokļu aktu likuma 32. panta ceturtnā daļa pieļauj iespēju vispār neierakstīt dzimšanas reģistrā bērna tautību saskaņā ar vecāku vienošanos. Tātad vecāki ir tiesīgi neidentificēt bērnu ar noteiktu tautību un atstāt šo lēmumu paša bērna ziņā pēc 15 gadu vecuma sasniegšanas, kad tas var ierosināt tautības ieraksta maiņu.

Savukārt, ja bērna tautība dzimšanas reģistrā ir norādīta, tad Vārda, uzvārda un tautības ieraksta maiņas likums paredz iespēju mainīt tautības ierakstu. Minētā likuma 3. un 4. pants paredz iespēju bērna vecākiem vienu reizi mainīt bērna tautības ierakstu pret savu tiešo augšupējo radnieku tautību divu paaudžu robežās, ja ir iespējams

pierādīt radniecību ar minētajām personām.

Vienlaikus jāatzīmē, ka pašidentificēšanās nav neierobežota, jo gan Civilstāvokļu aktu likums, gan Vārda, uzvārda un tautības ieraksta maiņas likums paredz ierakstīt bērna tautību atbilstoši bērna radnieku tautībai tiešā augšupējā līnijā divu paaudžu robežās. Tātad likums ierobežo bērna identificēšanu ar noteiktu tautību uz tuvāko radniecības saišu pamata. Vēlos uzsvērt, ka Latvijas tiesību sistēma neparedz absolūti brīvu pašidentificēšanos ar noteiktu tautību, turklāt piederība pie noteiktas tautības no personas puses ir paužama likumā reglamentētā procesuālā kārtībā, par ko tiek izdarīts ieraksts civilstāvokļa aktu reģistrā.

Izskatāmās lietas materiāli apstiprina, ka pieteikuma iesniedzēja Dana Džibuti saskaņā ar civilstāvokļa aktu reģistra ierakstiem ir piederīga gruzīnu tautībai. Savukārt Dominika Džibuti tautība civilstāvokļa aktu reģistrā nav norādīta, kas nozīmē, ka bērna vecāki uz vienošanās pamata ir nolēmuši nesaistīt bērnu ar piederību noteiktai tautībai. Tātad lietas materiāli neapstiprina bērnu piederību krievu tautībai un apstrīdēto Izglītības likuma normu ierobežojums pieteicējiem iegūt izglītību krievu valodā, kas nav pieteikuma iesniedzēju tautības valoda, neskar Satversmes 114. panta garantētās pamattiesības.

Apstākļi, ka abu bērnu tēvs pretēji civilstāvokļa aktu reģistrā iekļautajām ziņām izsaka apgalvojumu pieteikumā Satversmes tiesai par bērnu piederību krievu tautībai, nav juridiski nozīmīgs apstākļi, jo, pirmkārt, šī asociācija ar citu tautību nav pieteikta un izskatīta civilstāvokļu aktu reģistrāciju regulējošā kārtībā, otrkārt, nav gūtas nekādas ziņas par otra bērnu vecāka piekrišanu bērnu asociēšanai ar krievu tautību. Jāatzīmē, ka Vārda, uzvārda un tautības ieraksta maiņas likuma 6. panta otrās daļas 2. punkts paredz nepilngadīgas personas abu vecāku rakstveida piekrišanu tautības ieraksta maiņai. Citiem vārdiem, tēvs viens pats nevar ierosināt bērna identifikāciju ar kādu tautību pretēji sākotnēji dzimšanas reģistrā norādītajām ziņām.

Saeima lūdz Satversmes tiesu pievērst uzmanību šim apstāklim, vērtējot, vai pieteikuma iesniedzēju Satversmes 114. pantā nostiprinātās pamattiesības konkrētajā gadījumā vispār ir aizskartas ar apstrīdētajām Izglītības likuma normām. Saeimas ieskatā atbilde uz šo jautājumu ir noraidoša, proti, pieteikuma iesniedzēja pamattiesības, kas garantētas Satversmes 114. pantā, ar apstrīdētajām normām nav ierobežotas.

Pārejot pie lietas būtības, Saeima aicina Satversmes tiesu atzīt, ka apstrīdētās tiesību normas ir pieņemtas Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā procesuālajā kārtībā, ir izsludinātas un publiski pieejamas atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Šīs normas ir pietiekami skaidri formulētas, lai persona varētu izprast no tām izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tās piemērošanas sekas. No pieteikuma iesniedzēju puses arī netika izteikti nekādi iebildumi šajā sakarā.

Pretēji pieteikuma iesniedzēju izteiktajam iebildumam, ka Izglītības likuma grozījumi esot pieņemti, neievērojot labas likumdošanas principu, Saeima uzskata, ka likumdošanas process atbilda ne tikai formālajām likumdošanas prasībām, bet arī pēc būtības izpratnei par labu likumdošanu, ko atspoguļo labas likumdošanas princips.

Vispirms jāatzīmē, ka apstrīdēto Izglītības likuma normu izstrādes un pieņemšanas laikā tika uzklauti gan mazākumtautību pārstāvji, gan arī izglītības procesā iesaistītās personas – izglītības iestādes un to vadība, pedagogi un citas personas. Sākot no Izglītības un zinātnes ministrijas pārstāvju konsultācijām Konsultatīvajā padomē mazākumtautību izglītības jautājumos, atsevišķām tikšanās ar vairākām mazākumtautību skolām, tostarp privātajām skolām, un publiskai apspriešanai līdz pat plašai iesaistīto iestāžu un organizāciju uzklautišanai deviņās Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas sēdēs Saeimā. Apstrīdēto normu pieņemšanas procesā arī pieteicēju tēvs pauda savu viedokli, kurš tika uzklauts.

Droši var apgalvot, ka jebkura persona, kurai bija interese iecerētajos grozījumos Izglītības likumā, varēja saņemt tai interesējošo informāciju un paust viedokli, kas tika izvērtēts. Tas, ka galīgajā Izglītības likuma grozījumu redakcijā netika ņemti vērā visu personu viedokļi, nevar būt pats par sevi pamats, lai apgalvotu, ka konsultācijas nav notikušas un mazākumtautību pārstāvji nebūtu uzklauti. Šeit jāatzīmē, ka arī Tiesībsarga biroja pārstāve gan rakstveida viedoklī, gan lietas izskatīšanas gaitā tiesas sēdē atzīmēja, ka apstrīdēto normu pieņemšanas procesā mazākumtautību pārstāvji bija iesaistīti un līdzdalība bija efektīva, līdz ar to nodrošinot līdzdalības principu. Tādējādi likumdevējs ir pienācīgi uzklautis ieinteresēto personu viedokļus un iebildumus, savukārt pieteikuma iesniedzēja pārmetumi par konsultāciju trūkumu ir nepamatoti.

Tāpat noraidāmi ir arī pieteikuma iesniedzēju pārmetumi, ka apstrīdētās normas neesot balstītas uz objektīviem datiem. Kā tika norādīts Izglītības likuma grozījumu anotācijā un arī šajā tiesvedības procesā, likumdevēja lēmums pieņemt apstrīdētās normas bija saistīts ar nepietiekamajām mazākumtautību izglītības programmās izglītojamo valsts valodas zināšanām, ko apstiprināja pieejamie dati.

Vispirms jāatzīmē, ka Izglītības un zinātnes ministrijas speciālistiem ir piekļuve un tiek regulāri analizēta informācija, kas divās valsts informācijas sistēmās tiek uzkrāta saistībā ar izglītojamo pārbaudes darbu rezultātiem. To apstiprināja arī lietā pieaicinātās Izglītības un zinātnes ministrijas pārstāves. Šī ir ikgadēji uzkrāta un atjaunota informācija, kura objektīvi parāda izglītojamo zināšanas valsts valodas jomā un šo zināšanu izmaiņu tendences. Minētos datus ir iespējams individualizēti aplūkot arī attiecībā uz privātajām izglītības iestādēm.

Tāpat, pieņemot apstrīdētās Izglītības likuma normas, likumdevēja rīcībā bija divi fundamentāli pētījumi, kas vērsti uz valsts valodas stāvokļa apzināšanu. Proti, runa ir par 2021. gadā publicēto Liepājas Universitātes pētījumu „Pirmskolēnu latviešu

valodas apguves rezultāti Latvijā: Kurzemē, Rīgā, un Latgalē” un Latviešu valodas aģentūras 2021. gadā publicēto sociolingvistisko pētījumu „Valodas situācija Latvijā: 2016–2020”. Abi minētie pētījumi pamato apstrīdētajās normās ietverto pāreju no bilingvālās pieejas uz izglītību tikai valsts valodā.

Liepājas Universitātes pētījums skaidri parāda, ka mazākumtautību bērniem pirmsskolas vecumā ir grūtības apgūt valsts valodu pietiekamā līmenī, lai tie būtu gatavi mācībām skolā pamatizglītības pakāpē, jo ir nepietiekama iespēja lietot valsts valodu. Mazākumtautību bērni ģimenē pamatā runā attiecīgajā mazākumtautības valodā, līdz ar to pirmsskolas izglītības iestāde nereti ir vienīgā vide, kur šie bērni var dzirdēt un praktizēt valsts valodu.

Šeit īpaši vēlos atsaukties uz minētā pētījuma līdzautoros un Satversmes procesā pieaicinātās personas Daces Markus tiesas sēdē pausto viedokli, ka valodas prasme nav atkarīga no tautības. Pētniece norādīja, ka valodas apgūvē izšķiroša ir tieši lingvistiskā vide, kur var lietot valodu. Bērni ir labi atdarinātāji un var iegūt pietiekamas valsts valodas zināšanas, ja tiem ir dota iespēja šādā lingvistiskajā vidē uzturēties.

Pētījuma ietvaros tika konstatēts, ka pirmsskolas vidē ir nepietiekams valsts valodas lietojums. Dace Markus tieši apliecināja, ka bilingvālās pirmsskolas bērnu grupās valsts valodu zināšanas bija stipri zemas, norādot, ka atšķirības no latviešu valodā runājošajām grupām bija ļoti lielas un būtiskas. Uz lietas dalībnieka jautājumu pētniece arī norādīja, ka pētījuma secinājumi attiecas uz visām pirmsskolas izglītības iestādēm, tostarp arī uz privātajām izglītības iestādēm, un nav identificējami nekādi apstākļi vai faktori, kas rosinātu uzskatīt, ka valsts valodas zināšanu līmenis privātajās izglītības iestādēs būtu atšķirīgs. Lai risinātu šo situāciju, Dace Markus arī apstiprināja nepieciešamību pāriet uz izglītības apguvi pirmsskolas posmā valsts valodā, kā tas ir paredzēts apstrīdētajās Izglītības likuma normās.

Līdzīgi arī sociolingvistiskais pētījums „Valodas situācija Latvijā: 2016–2020”, kurā cita starpā analizēta arī mazākumtautību pieredze un vajadzības, pamato nepieciešamību pāriet uz izglītību tikai valsts valodā. Latviešu valodas aģentūras pētījumā norādīts, ka gandrīz 39% Latvijas mazākumtautību jauniešu pēc pašnovērtējuma prot latviešu valodu teicami, tikpat daudz jauniešu prot latviešu valodu labi, tomēr 20% atzinuši, ka ir apguvuši latviešu valodu pamatprasmes līmenī vai zina to vāji.

Atsauce uz šo statistiku tika iekļauta arī likumprojekta anotācijā. Minētajā pētījumā secināts: lai veicinātu sabiedrības integrāciju uz valsts valodas pamata, oficiālās valodas prasmei jābūt ļoti augstā līmenī, tuvu dzimtās valodas prasmei. Līdzšinējā bilingvālās izglītības sistēma bija nodrošinājusi vidēju latviešu valodas prasmi, kas nav uzskatāma par pietiekamu, lai visiem bērniem nodrošinātu vienlīdzīgas iespējas turpmākajā darba dzīvē. Pilnveidotais mācību saturs valsts valodas un sabiedrības integrācijas jomā paplašinās mazākumtautību jauniešu iespējas

profesionālajā un augstākajā izglītībā, kur mācības notiek latviešu valodā, kā arī paaugstinās konkurētspēju darba tirgū.

Visbeidzot, lietas izskatīšanas laikā arī citas pieaicinātās personas, tostarp privāto izglītības iestāžu pārstāvji, atzina, ka nozīmīga daļa pirmsskolas vecuma posma bērnu mazākumtautību izglītības programmās, pabeidzot pirmsskolas izglītības posmu, nav ieguvuši nepieciešamās valsts valodas zināšanas. Tāpat arī Latvijas Izglītības un zinātnes darbinieku arodbiedrības pārstāve Inga Vanaga tiesas sēdē apliecināja, ka atbilstoši daudzu pedagogu novērojumiem liela daļa bērnu uz skolu atnāk ar sliktām valsts valodas zināšanām.

Tas nozīmē, ka pirmsskolas izglītība nav pienācīgi īstenojusi savu uzdevumu sagatavot bērnu turpmākajai izglītības iegūšanai skolā. Iepriekšējais izglītības valodas reformas posms par pāreju uz bilingvālu izglītības procesu mazākumtautību izglītības programmās ir uzlabojis bērnu valsts valodas zināšanas, bet šis zināšanu apjoms joprojām nav bijis pietiekams.

Apkopojot iepriekš minēto, Saeima aicina Satversmes tiesu atzīt, ka likumdevējs apstrīdētos Izglītības likuma grozījumus bija balstījis objektīvos datos par valsts valodas zināšanām pirmsskolas un pamatizglītības pakāpē, un tas bija pietiekams pamats, lai pieņemtu jaunu tiesisko regulējumu pārejai uz mācībām valsts valodā. Tādējādi likumdevējs apstrīdēto normu pieņemšanā ir ievērojis labas likumdošanas principu un pieteikuma iesniedzēju iebildumi šajā sakarā ir nepamatoti.

Attiecībā uz apstrīdēto normu pieņemšanas mērķi paskaidrojumi sniegti no Saeimas puses jau iepriekš, bet tomēr šajā sakarā jāakcentē atsevišķi aspekti. Apstākļi līdzšinējais izglītības process mazākumtautību izglītības programmās nebija nodrošinājis pietiekamas valsts valodas zināšanas, nevarēja palikt novārtā. Kā atzīts līdzšinējā Satversmes tiesas praksē, valstij ir jānosaka tāds izglītības tiesiskais regulējums, kas ļauj sasniegt visus tās mērķus atbilstoši konkrētai izglītības pakāpei un veidam. Viens no izglītības mērķiem ir arī nodrošināt atbilstošas valsts valodas zināšanas, lai persona varētu iekļauties ne tikai turpmākās izglītošanas procesā, darba tirgū vai funkcionēt sabiedrībā, bet arī iesaistīties demokrātiskajā diskursā.

Šajā sakarā vēlos akcentēt, ka likumdevējam bija pozitīvs pienākums rīkoties, lai nodrošinātu pienācīgu izglītības kvalitāti tiem bērniem, kuri izglītību ieguva mazākumtautību izglītības programmās. Pienācīga izglītības kvalitāte izpaužas arī valsts valodas zināšanās. Ja bērns, noslēdzot izglītošanos mazākumtautību izglītības programmās, nav ieguvis pietiekamas valsts valodas zināšanas, tad ir uzskatāms, ka šis bērns nav ieguvis kvalitatīvu izglītību. Likumdevējam ir pienākums novērst šādu nepilnību.

Mazākumtautību bērniem valsts valodas zināšanas ir nepieciešams tālab, lai varētu turpināt izglītības procesu nākamajās izglītības pakāpēs, sekmīgi iekļautos darba tirgū un varētu uzstāties kā pilnvērtīgs dalībnieks sabiedrībā, kur kopējā saziņas valoda

ir valsts valoda. Pieaicinātā persona Egils Levits vairākas reizes uzsvēra, ka cilvēka valodas robežas ir arī viņa pasaules robežas; cilvēks var īstenot sevi tikai tādā lingvistiskā vidē, kur tas var ar savām valodas zināšanām iekļauties. Jo plašākas mums ir valodu zināšanas, jo plašāka pasaule mūsu priekšā paveras.

Saeimas ieskatā mazākumtautību bērniem ir jādod tāda izglītība, kas ļauj tiem pilnvērtīgi iekļauties sabiedrībā, kurā viņi dzīvo. Šie bērni nav izolējami vai uz aizspriedumu pamata apdalāmi attiecībā uz valsts valodas zināšanām. Apstākļi, ka bērni pieder pie noteiktas mazākumtautības, nedeterminē to, ka šie bērni nepārzinātu vai slikti pārzinātu latviešu valodu. Likumdevējam ir tiesības un vienlaikus arī pienākums nodrošināt pietiekamu valsts valodas zināšanu pamatu visiem Latvijā dzīvojošajiem mazākumtautību bērniem, kas arī atbilst šo bērnu labākajām interesēm.

Svarīgi ir arī pieaicinātās personas Egila Levita secinājumi, ka valsts valodas zināšanu nostiprināšana izglītības procesā kalpo demokrātiskajam diskursam un saliedētai sabiedrībai. Viņa ieskatā valsts uzdevums ir nodrošināt saliedētu un demokrātisku sabiedrību, kuras priekšnoteikums ir valsts valodas zināšanas. Un tieši to Egils Levits norāda kā apstrīdētā izglītības valodas reformas galīgo mērķi un jēgu.

Egils Levits norāda, ka mēs visi Latvijā dzīvojam vienotā sabiedrībā un mums ir jāpieņem kopīgi lēmumi noteikta demokrātiskā diskursa ietvaros. Latvijas tauta Satversmes 2. panta izpratnē sarunājas latviešu valodā par kopīgām tēmām. Par kopīgām tēmām mēs nerunājam katrs savā valodā, jo tā nevarētu iekļauties kopīgā sarunā. Citiem vārdiem, lai pieņemtu kopīgus lēmumus un iesaistītos demokrātiskā diskursā, mums visiem ir jāpārzina valsts valoda. Arī tām personām, kuras ir piederīgas pie mazākumtautībām.

Egils Levits arī uzsvēra, ka mazākumtautību tiesību aizsardzība nevar notikt uz saliedētas sabiedrības rēķina. Tā vienkārši nav alternatīva. Mazākumtautību tiesību regulējums nevar novest pie mazākumtautībām piederošo personu izolācijas. Diemžēl daļa no Latvijas tautas faktiski dzīvo citā informācijas telpā, bet tāda situācija saliedētā sabiedrībā nedrīkst pastāvēt.

Tātad valsts valodas zināšanu nostiprināšana pie mazākumtautībām piederošajiem bērniem ne tikai ir šo bērnu interesēs, bet arī sabiedrības kopējās interesēs. Lai demokrātiska iekārta varētu funkcionēt un lai sabiedrība būtu saliedēta, ir nepieciešams visai sabiedrībai prast sarunāties vienotā valodā. Līdz ar to demokrātiska valsts iekārta un saliedēta sabiedrība ir viens no apstrīdēto Izglītības likuma grozījumu mērķiem.

Tieši tādēļ likumdevējam stratēģiski ir jāizvairās no sadrumstalotas un segregētas izglītības sistēmas pastāvēšanas. Uz šo mērķi norādīja ne tikai Egils Levits, bet arī Latvijas Republikas pārstāve starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās, kura bija pieaicināta izskatāmajā lietā sniegt savu viedokli. Pārstāve ne tikai norādīja, ka izglītojamiem un to vecākiem nav tiesību uz noteiktu valodas lietojumu proporciju

izglītības apgūvē vai svešvalodas lietojumu kopumā, bet arī uzsvēra, ka valstij jānodrošina vienota izglītības sistēma un tai jāpārvar segregētas izglītības sistēmas sekas. Tādējādi atbilstoši Latvijai saistošajām starptautiskajām saistībām Latvija ir tiesīga noteikt vienotu mācību valodu un šāda pieeja ir pamatota.

Lietas izskatīšanas gaitā nav apstiprinājušās pieteikumā norādītās bažas, ka pāreja uz izglītību valsts valodā atstātu negatīvu ietekmi uz pieteicēju vai citu bērnu izglītības kvalitāti. Vispirms jau jāatzīmē, ka pāreja uz valsts valodas lietojumu izglītības procesā, ko iegūst pie mazākumtautībām piederoši bērni, ir bijusi pakāpeniska. Ar iepriekšējo reformas posmu tika ieviests bilingvāls izglītības process, kas nozīmēja, ka skolas vecuma bērniem mācības valsts valodā jau bija pazīstamas.

Turklāt arī pats pieteicēju tēvs tiesas sēdē atzina, ka apstrīdētā izglītības valodas reformas ieviešana nav atspoguļojusies Danas Džibuti atzīmēs, un pēc mācību uzsākšanas valsts valodā atzīmes nav nokritušās. Ar šādiem pašiem novērojumiem tiesas sēdē dalījās privātās skolas „LATREIA” pārstāve, kura ne tikai atzina valsts valodas zināšanu nepieciešamību, bet arī apstiprināja, ka pēc pēdējā izglītības valodas reformas posma ieviešanas nav novērojamas izmaiņas bērnu mācību rezultātos, precīzāk, šie mācību rezultāti sakarā ar pāreju uz mācību procesu valsts valodā nav pasliktinājušies.

Izteikti pozitīvu vērtējumu valsts valodas lietojumam mācību procesā izteica Rīgas Ukrainu vidusskolas pārstāvis Romāns Tillers. Saskaņā ar viņa sniegto informāciju pie mazākumtautībām piederošie bērni var ātri un sekmīgi pielāgoties mācībām valsts valodā un šajā sakarā sevišķa nozīme ir tieši motivācijai. Romāns Tillers norādīja, ka tie bērni, kuri Latvijā ieradušies no Ukrainas, ir spējuši apgūt valsts valodu viena gada laikā. Pieaicinātā persona apstiprināja nepieciešamību apgūt valsts valodu jau pirmsskolā, un tas nodrošina, ka 1. klasē bērniem nav nekādu problēmu uzsākt mācības valsts valodā.

Lietā uzklaustītā psiholoģe Baiba Martinsone uzsvēra, ka vairāku valodu apguve sekmē bērnu kognitīvo attīstību un vadības spējas. Viņas ieskatā pāreja uz mācībām valsts valodā nerada bērniem nekādu psiholoģisku traumu, bērni var adaptēties šīm pārmaiņām, un tas pat ir ieguvums bērniem, ka viņi var apgūt vairākas valodas. Saziņa ar bērnu, kurš pieder pie mazākumtautības, izglītības iegūšanas procesā vienīgi valsts valodā, nevar kavēt bērna emocionālo, psiholoģisko, intelektuālo un fizisko attīstību, norāda Baiba Martinsone.

Tāpat viņa norāda, ka drīzāk psiholoģiska rakstura riski ir saskatāmi bērna vecāku un citu līdzās esošo pieaugušo noraidošajā attieksmē un pretestībā latviešu valodas lietojumam. Pieaicinātā persona uzskata, ka pāreju uz mācībām latviešu valodā nevajag atlikt uz ilgu laiku, bet īstenot.

Līdzīgi arī pētniece un pedagoģe Dace Markus tiesas sēdē apstiprināja, ka bērni pirmsskolas vecuma posmā var iekļauties valsts valodas lingvistiskajā vidē un tas

nerada šiem bērniem kādas īpašas grūtības. Bērni ir spējīgi radīt valodu arī mazotnē.

Tādējādi kopumā pieteikumā izteiktās bažas un pieņēmumi, ka pāreja uz mācību procesu valsts valodā radīs negatīvu ietekmi uz bērnu sekmēm vai kādas citas grūtības, lietas izskatīšanas gaitā nav apstiprinājušās. Pieteicēju iebildumus nepamato nekādi racionāli apsvērumi, un līdz ar to tie nevar kalpot par pamatu tam, lai apšaubītu apstrīdēto Izglītības likuma grozījumu atbilstību Satversmei.

Jautājumā par to, vai apstrīdētie Izglītības likuma grozījumi pēc būtības liegtu pie mazākumtautībām piederošajiem bērniem iespēju saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību, vēlos sniegt šādus paskaidrojumus.

Lietā nav nekādu strīdu un Saeima piekrīt, ka izglītības sistēmā ir jāsaglabā mazākumtautību valodas un kultūras apguves iespēja, un likuma grozījumu pieņemšanas mērķis nekādā mērā nav bijis apdraudēt vai likt šķēršļus pie mazākumtautībām piederošajiem bērniem īstenot tās pamattiesības, kuras ir garantētas Satversmes 114. pantā.

Tieši tādēļ, pārejot uz vispārējās izglītības procesu valsts valodā un atsakoties no mazākumtautību izglītības programmām, Izglītības likuma grozījumos ir ietverts regulējums, kas nostiprina mazākumtautību izglītības satura apguvi interešu izglītības programmā. Citiem vārdiem, likumdevējs ir saglabājis mazākumtautību izglītības saturu, bet mainījis šī satura apguvei paredzēto izglītības programmas veidu. Visiem mazākumtautību bērniem ir tiesības turpināt izkopt savu dzimto valodu un piederību savai mazākumtautību kultūrai interešu izglītības programmās.

Lai stiprinātu pie mazākumtautībām piederošo bērnu saikni ar savu dzimto valodu un kultūru, kā arī lai sekmētu Satversmes 114. pantā noteikto pamattiesību īstenošanu, likumdevējs pēc savas izvēles ir apņēmis finansēt mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas īstenošanu, kā arī ir uzdevis pašvaldībām nodrošināt to administratīvajās teritorijās šādu interešu izglītību organizēšanu. Minētais izriet no Izglītības likuma 47.³ panta un Latvijas Pašvaldību savienības pārstāvji tiesas sēdē arī apstiprināja, ka praksē šādas interešu izglītības programmas tiek nodrošinātas atbilstoši to faktiskajam pieprasījumam. Šo interešu izglītības programmu apgūst arī abi pieteikuma iesniedzēji.

Jāuzsver, ka minētās mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas ir pieļaujams īstenot attiecīgajā mazākumtautību valodā. Tādējādi pie mazākumtautībām piederošajiem bērniem ir iespēja apmeklēt interešu izglītības nodarbības, kurās var kolektīvā veidā lietot mazākumtautības valodu un kopt savu kultūru bez ierobežojumiem attiecībā uz valodas lietošanu.

Lai gan valsts apmaksā šādas mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas trīs mācību nodarbību jeb akadēmisko stundu apjomā nedēļā, privātās izglītības skolas var veidot un piedāvāt ilgākas interešu izglītības nodarbības, kā arī īstenot šīs programmas dažādos veidos, piemēram, specializējoties

ne tikai uz mazākumtautības valodas apguvi, bet arī uz mazākumtautībai raksturīgās folkloras, spēļu, deju, mūzikas, dziedāšanas, literatūras, amatniecības un citu kultūras tradīciju apguvi.

Privātajām izglītības iestādēm atbilstoši Izglītības likuma 47. panta otrajai daļai ir tiesības īstenot interešu izglītības programmas bez licences saņemšanas. Tādējādi ikviena privātā izglītības iestāde ir tiesīga brīvi īstenot mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas atbilstoši saviem ieskatiem un bez kādiem birokrātiskiem šķēršļiem.

Privātajām izglītības iestādēm ir tiesības šīs interešu izglītības programmas īstenot dažādos laikos, pielāgojoties bērnu un to vecāku vēlmēm. Ir iespējams rīkot interešu izglītības nodarbības arī nedēļas nogalēs. Nav identificējams nekāds tiesiskais regulējums, kas noteiktu ierobežojumu, vai mazākumtautību valodas un kultūrvēstures interešu izglītības programmas ir īstenojamas no rīta vai pēcpusdienā. To apstiprināja arī Izglītības un zinātnes ministrijas pārstāvji un Latvijas Izglītības un zinātnes darbinieku arodbiedrības pārstāve.

Lietas izskatīšanas laikā ir izteiktas bažas, vai mazākumtautību izglītības satura pārcelšana no vispārējās izglītības programmas uz interešu izglītības programmu ir bijusi pieļaujama, it sevišķi kontekstā ar Satversmes tiesas secinājumiem lietā Nr. 2018-22-01.

Vispirms jāatzīmē, ka vairākas pieaicinātās personas apstiprināja, ka interešu izglītības programmas ir piemērots veids, kā apgūt mazākumtautību izglītības saturu, un iespējams pat piemērotāks, salīdzinot ar formālo izglītības modeli, jo var izmantot efektīvākas pedagoģiskās metodes. Piemēram, pieaicinātā persona asociētā pedagoģijas profesore Ieva Margeviča-Grinberga apstiprināja, ka interešu nodarbības ir derīgas tam, lai bērni varētu apgūt mazākumtautību kultūru.

Arī pieaicinātā persona Ineta Helmane kopumā atzina interešu izglītības nozīmi un piemērotību, jo šo programmu īstenošanas iespējas ir daudzveidīgas. Viņa uzsver, ka mazākumtautību izglītības programmās caur interešu izglītību veiksmīgāk iespējams pielietot tādas pedagoģiskās pieejas, mācību resursus, kur īpaši ņemtas vērā mazākumtautību bērnu, skolēnu vajadzības un kultūras īpatnības. Piemēram, jaunākas novatoriskās mācību metodes, kas veicina bērnu iesaistīšanos, valsts valodas prasmes attīstību un kultūras izpratni starpdisciplinārā pieejā.

Pārnesot mazākumtautību izglītības programmas uz interešu izglītību, iespējams precīzāk polarizēt un fokusēt mācību saturu, norāda Helmanes kundze. Tāpat viņa min, ka, pārejot uz interešu izglītību, mācību saturs iegūst prioritāti, ciešāku saskaņotību ar mazākumtautībām atbilstīgu kultūras identitāti un tradīcijām, un bērni nezaudē iespēju padziļināti iepazīt savu kultūru un vēsturi, apgūstot atbilstīgas prasmes, zināšanas un attieksmes kā mācību satura pamatkomponentes.

Pārliciecinātais atbalsts izskanēja arī no Rīgas Ukrainu vidusskolas pārstāvja, kurš apstiprināja, ka skola rīko daudzveidīgas interešu izglītības nodarbības, kas ir pilnībā pietiekamas ukraiņu valodas un kultūras tradīciju kopšanai.

Visbeidzot arī Tiesībsarga biroja pārstāve norādīja, ka nav nozīmes vai mazākumtautību bērnu apmāca formālajā izglītībā vai interešu izglītībā. Proti, izglītības programmas veids nav izšķirošs vērtējot, vai ir nodrošinātas Satversmes 114. pantā garantētās pamattiesības. Mērķi saglabāt savu nacionālo identitāti, apgūt mazākumtautību valodu, tradīcijas un kultūru var sasniegt arī interešu izglītības ietvaros, ir norādīts rakstveida viedoklī, kas ir iesniegts no Tiesībsarga biroja.

Papildus iepriekš minētajam pieaicināto personu viedoklim vēlos akcentēt, ka Latvijai saistošās starptautiskās tiesības noteic zināmus valsts pienākumus izglītības jomā, tomēr nediferencē izglītības programmas un atstāj šī jautājuma izlemšanu nacionālajām valstīm pašām. Tiesas sēdē to apstiprināja arī Latvijas Republikas pārstāve starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās. Tātad likumdevējam ir rīcības brīvība lemt, kā organizēt izglītības sistēmu.

Satversmes 114. pants principā nepieprasa mazākumtautību valodas lietojumu sasaistīt tieši ar formālās izglītības procesu. Likumdevējam ir plaša rīcības brīvība lemt par izglītības sistēmas organizēšanu un tajā ietilpst arī izglītības satura dalījums dažādās izglītības programmās. Līdz ar to Saeima aicina atzīt likumdevēja rīcības brīvību attiecībā uz to, kurā izglītības programmā būtu īstenojams mazākumtautību izglītības saturs.

Ir skaidrs, ka gan vispārējās izglītības programma, gan interešu izglītības programma ietilpt kopējā izglītības sistēmā un ir svarīgi, ka mazākumtautību izglītības saturs netiek izslēgts no izglītības sistēmas vispār. Tieši šādi pēc jēgas un mērķa būtu jāinterpretē Satversmes tiesas spriedumā lietā Nr. 2018-22-01 22.2. apsvērumā norādītais, nevis šauri gramatiskā nozīmē.

Ne pieteikuma iesniedzēji, ne kādas pieaicinātās personas nevarēja identificēt jebkādu apstākli, kas pieprasītu mazākumtautību valodas lietojumu sasaistīt tieši ar formālās izglītības procesu. Satversmes 114. panta pamattiesību īstenošanai nav vajadzīgs ne dalījums izglītības pakāpēs, ne saturiska programma, kas būtu apstiprināta ar valsts standartu, ne arī valsts atzīts izglītības dokuments par programmas apguvi. Atsakoties no pašmērķīgas vēlmes mazākumtautību izglītības saturu obligāti iekļaut formālajā izglītībā, netiek nekas zaudēts attiecībā uz mazākumtautībām piederošo personu tiesībām un faktiskajām iespējām saglabāt un attīstīt savu kultūru, etnisko un kultūras savdabību.

Turklāt jāatzīmē, ka arī vispārējās izglītības procesā privātajām izglītības iestādēm joprojām saglabājas tiesības mācīt mazākumtautību valodu kā svešvalodu, bet mazākumtautību kultūras satura apguvi integrēt mācību nodarbībās. Rīgas Ukrainu vidusskolas pārstāvis Romāns Tillers norādīja, ka skola veiksmīgi integrē ukraiņu

kultūras apguvi vairākos formālās izglītības priekšmetos, tostarp mūzikā, ģeogrāfijā, vēsturē, mājturības un tehnoloģijas nodarbībās. No likumdevēja puses pret to nav nekādu iebildumu.

Tādējādi Saeimas ieskatā ar apstrīdēto Izglītības likuma grozījumu pieņemšanu no izglītības sistēmas nav izslēgts mazākumtautību izglītības saturs un mazākumtautībām piederošie bērni ir tiesīgi valsts izveidotās izglītības sistēmas ietvaros īstenot Satversmes 114. pantā ietvertās pamattiesības.

Visbeidzot noslēgumā vēlos arī minēt, ka lietas izskatīšanas gaitā nav identificēti nekādi apstākļi, kas dotu pamatu apšaubīt Saeimas noteiktos pārejas noteikumus Izglītības likuma grozījumiem. Gan lietā pieaicinātās privātās izglītības iestādes, gan pedagogi apstiprināja, ka ir izmantojuši Izglītības likumā paredzētos pārejas noteikumus turpat gada garumā attiecībā uz mācību pāreju valsts valodā pirmsskolas izglītības programmās, kā arī vispārējās izglītības pamatizglītības programmās 1., 4., un 7. klasē. Šajā periodā ir bijusi dota iespēja pedagogiem pilnveidot savas valsts valodas zināšanas, ja ir bijusi tāda nepieciešamība, izglītības iestādēm ir bijusi iespēja nodrošināt nepieciešamo atbalsta personālu, mācību līdzekļus un sagatavot interešu izglītības nodarbības, savukārt vecākiem ir bijusi iespēja laicīgi sagatavot savus bērnus pārejai uz mācībām valsts valodā.

No pieaicināto personu puses netika izteikti nekādi iebildumi, ka laika periods no tiesību normu pieņemšanas Saeimā 2022. gada 29. septembrī līdz normu piemērošanai no 2023. gada 1. septembra nevarētu pagūt paveikt kādas sagatavošanās darbības. Tāpat arī pieteikuma iesniedzēju pārstāvji tiesas sēdē nespēja minēt nekādas darbības, kuras tie būtu iecerējuši veikt, lai sagatavotos pārejai uz mācībām valsts valodā, bet laika trūkuma dēļ nebūtu paguvuši paveikt. Līdz ar to ir uzskatāms, ka Saeima ir paredzējusi samērīgu pārejas periodu, kas ir ļāvis tiesību normu adresātiem sagatavoties plānotajām izmaiņām, ko apstiprināja arī Tieslietu ministrija savā rakstveida atzinumā.

Godājamā Satversmes tiesa! Šīs lietas apstākļi kopumā ir sarežģīti un skar komplicētus pamattiesību aizsardzības jautājumus. Vienlaikus Saeima cer, ka ir sniegusi pietiekamu pamatojumu, lai pārliecinātu Satversmes tiesu par apstrīdēto normu atbilstību Satversmei.

Ievērojot iepriekš minētos apsvērumus, Saeima lūdz Satversmes tiesu atzīt apstrīdētās Izglītības likuma normas par atbilstošām Satversmes 1., 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam.

Paldies!

A. Laviņš.

Paldies Saeimas pārstāvim par debašu runu.

Pieteikuma iesniedzēju pārstāvji, vai izmantosiet replikas tiesības? Lūdzu!

T. Džibuti.

Jā. Tad pirmais, kam gribētos pievērst uzmanību, ir attiecīgi tas formālais apstāklis, ka Satversmes tiesa jau tiešām ir vērtējusi 9.panta 1.¹ daļas konstitucionalitāti, bet es gribētu vērst uzmanību uz to, ka pašā Satversmes tiesas spriedumā Nr. 2018-22-01, tāpat, 22.1 apsvērumā minēts, ka valstij ir pienākums pastāvīgi kontrolēt izglītības kvalitāti. Tāpēc mēs tik daudz par to runājām arī tiesas procesā. Un tas savukārt nozīmē, ka vērtējot to kvalitāti, šīs te normas satversmība varētu tikt arī pārskatīta. It īpaši ņemot arī to, ka no tā laika mums ir pieejama arī Venēcijas komisijas, Konsultatīvās komitejas viedokļi un arī izslēgts proporcijas modelis vai nu bilingvālais modelis, varētu teikt arī tā.

Otrs aspekts, pa ko gribēju izteikties, ir par to tautības konceptu. Manuprāt, tam ir ļoti svarīga nozīme tieši kā replikai, jo paši mēs nebūtu to minējuši. Manuprāt, tas, ka mans tēvs ir krievs, jau bija zināms no iepriekšējās lietas materiāliem un tas arī tika vērtēts. Tiešām, atbilstoši mūsdienu izpratnei un arī Minoritāšu konvencijai ir svarīgi cienīt pašidentifikāciju, to personīgu izvēli, arī lingvistisko pazīmi un, protams, to, ka tagad, atšķirībā no tā padomiskā koncepta par tautībām, ir iespējama arī jauktā identitāte. Tātad, mūsu ģimenē tik tiešām arī runā ukrainiski, krieviski, arī gruzīnu valodā, tāpat latviski vienmēr mēs visi viens otru saprotam, tāpat vairākas valodas tiek lietotas ģimenē un tā identitāte tiešām ir tāda ļoti jauka.

Es uzskatu, ka nebūtu pareizi tagad Latvijā tiešām kultivēt to veco tautību konceptu, kur tā objektīvā pazīme jeb tikai ieraksts iedzīvotāju reģistrā un pasē ir tas, kas ir formāli ierakstīts dokumentos.

Trešais. Es neuzskatu, ka es vai mana ģimene būtu kaut kā apdalīti un ka es it kā nevaru piedalīties demokrātiskā diskursā, aktīvi lietojot mūsu vienīgo valsts valodu, arī diskutēt, tāpēc nav nekādas pretestības, par ko tika runāts, tieši valsts valodas lietošanās aspektā. Es uzskatu, ka ir ļoti pareizi runāt un arī lietot valodu, ko es arī šodien teicu.

Un pēdējais. Par tām atzīmēm. Es arī jau izteicos pašā sākumā, ka meita ir ļoti centīga, bet grūti ir salīdzināt tās atzīmes. Un valsts kļūdu labošana, ko mēs tagad veicam, faktiski tulkot turp-atpakaļ ikkatru mācību stundu, arī mācoties faktiski dubultā, jo mācību priekšmeti tiek apgūti lēnāk, jo materiāls ir tiešām sarežģīts 7. klasē. Tad faktiski pēc stundām katru darba dienu meita sēž un labo Saeimas pieļautās kļūdas. Un tāpat arī mēs nolīgstam privātskolotājus, mums ir sestdienās papildus privātskola, kas tiešām nodarbojas ar to kļūdu labošanu un gala rezultātā tā atzīme varbūt nav tik slikta, bet, pirmām kārtām, tā kvalitāte ir zemāka un, otrām kārtām, mēs pēc privātskolas ieguldām vēl savus līdzekļus un laiku.

Tie būtu mani apsvērumi.

Paldies, godātā tiesa.

I. Nikuļceva.

Ja drīkst, tad es arī burtiski dažas ļoti īsas tēzes.

Vispirms es gribēju tomēr uzsvērt to, par ko ir šī lieta, jo, klausoties Saeimas pārstāvja debašu runu, nu vismaz trīs ceturtdaļas bija tieši par to, ka mazākumtautību bērniem ir jāpārzina valsts valoda. Bet mēs jau to neapstrīdam. Mūs ieskatā šī lieta vispār nav par to, ka mazākumtautību bērniem ir jāapgūst valsts valoda. Šī lieta ir par to, ka izglītībā ir jābūt arī mazākumtautības valodai, un tas nekādā veidā netraucētu valsts valodas apguvei. Un tā, manuprāt, ir ļoti, ļoti būtiska atšķirība.

Un tad es vēlos pieskarties pāris konkrētām lietām.

Es piekrītu, protams, Džibuti kunga norādītajam par Izglītības likuma 9. panta 1.¹ daļu, bet papildus vēlos uzsvērt vēl to, ka iepriekš Satversmes tiesa vērtējot šo normu lietā Nr. 2018-22-01 uzsvēra, ka šī norma, kas paredz, ka privātajās skolās ir jābūt mācībām valsts valodā, ir vērtējama kontekstā ar citām normām. Tajā laikā citas normas paredzēja bilingvālo izglītību un tāpat, neizslēdza mazākumtautības valodu no izglītības procesa. Un tad es pieņemu, ka arī tagad šī norma ir vērtējama kontekstā ar citām normām. Pašlaik citas normas izslēdz no formālā izglītības procesa mazākumtautības valodu pilnībā. Un Satversmes tiesa arī ir daudzkārt norādījusi, ka apstākļi mainās – faktiskie vai tiesiskie – tad normu var arī vērtēt atkārtoti. To mēs arī lūdzam darīt.

Es arī īsti nesapratu Saeimas pārstāvja apgalvojumu, ka pieteikuma iesniedzēji nav minējuši argumentus par to, ka mazākumtautības izglītībai ir jābūt tieši formālajā izglītībā. Manuprāt, es norādīju arī atsauces uz Satversmes tiesas spriedumiem, tas ir, uz abiem – gan par publiskajām, gan par privātajām skolām. Un atļausos tad vēlreiz atgādināt, ka tieši par privātajām skolām Satversmes tiesa ir norādījusi, ka nevar izslēgt tiktāl mazākumtautību valodu, ka tā paliek, tikai apgūstot pašu valodu kā konkrētu mācību priekšmetu. Un tāpat ir skaidrs, ka ir jābūt formālajā izglītībā mazākumtautības valodai, turklāt ne tikai kā mācību priekšmetam. Viņai ir jābūt pārstāvētai lielākā apjomā. Un arī tieši debašu runā es atsaucos gan uz Venēcijas komisijas atzinumu, gan uz Konsultatīvo komisiju. Un faktiski tur ir ne tikai tie atzinumi par Latviju, bet var skatīties jebkuru šo institūciju atzinumu par jebkuru valsti un tur visur ir uzsvērts, ka tas attiecas uz tieši vispārējo jeb formālo izglītību un uz visiem izglītības līmeņiem, sākot no bērnudārza līdz augstskolām. Tas ir Vispārējās konvencijas 13. pants tieši.

Tāpat, skaidrs, ka tas attiecas tieši uz formālo izglītību. Nu, interešu izglītība arī tur ir, bet tas nenozīmē, ka to pienākumu, kas valstij ir atļaut dibināt, vadīt privātskolu mazākumtautībām un iegūt tajā izglītību, ka tas varētu tikt aizvietots ar interešu izglītību, tāpat izslēdzot. Tāpat, ir skaidrs, ka to garantē Vispārējās konvencijas 13. pants un tad mūsu ieskatā arī Satversmes 112. un 114. pants, jo tas ir vērtējams kontekstā.

Un tad pavisam īsi. Jā gribu vēlreiz uzsvērt to attiecībā par labas likumdošanas principu. Saeimas pārstāvis uzsvēra, ka ir vairāki pētījumi arī bijuši, ka anotācijā ir sniegts pamatojums par apstrīdēto normu nepieciešamību un ka ir dati. Un es vēlos uzsvērt, ka dati un pētījumi ir par publiskajām, par valsts un pašvaldību skolām. Un pat likumprojekta anotācijā nav analizēta situācija tieši privātajās izglītības iestādēs un jā, nav arī šo pētījumu, kas attiektos tieši uz privātajām iestādēm.

Paldies. Tas ir tas, ko es vēlējos norādīt replikā.

A. Laviņš.

Paldies.

Vai būs atbildes replikas?

S. Bērtaitis.

Jā, godātā tiesa! Es īsi atbildēšu.

Vispirms par Džibuti kunga piebildi par to, ka vecāki šobrīd veic un organizē papildu apmācību bērnam. Pēc būtības tas ir pareizi un apsveicami, ka vecāki atbalsta bērna izglītību. Tas ir arī, ņemot vērā Izglītības likuma modeli un arī Bērnu tiesību aizsardzības likumu, ir paredzēts, ka vecāki piedalās izglītošanas procesā līdzās skolai. Tā kā es tur neredzu problēmu, ka vecāki nodrošina arī papildu atbalsta funkciju bērniem, ja tas ir nepieciešams pārejā uz izglītību valsts valodā.

Otrs komentārs būtu uz Nikuļcevas kundzes minēto par to, ka ir jāsaista šis mazākumtautības izglītības saturs tieši ar formālo izglītību. Es apstrīdu, pirmām kārtām, ka šī konvencija, kuru jūs minējāt, nošķirtu formālo vai interešu izglītības programmu. Konvencija nerunā par šādām izglītības sistēmas niansēm, un es nevaru iedomāties, kā dalībvalstīs tas varētu būt unificēts. Otrs. Netiek minēts no pieteicēju puses neviens arguments pēc būtības, kādēļ būtu jāsaista šis mazākumtautības izglītības saturs tieši ar formālo izglītības procesu. Kas ir tas, kas šajā formālajā izglītībā ir tāds īpašs, ja neskaita šo te obligātuma principu, kas nav... un mēs arī lietā noskaidrojām, ka šis obligātuma princips nebūtu attiecināms uz Satversmes 114. panta tiesībām, kas ir tas, kādēļ vajadzētu saistīt. Ir atsauces uz Satversmes tiesas iepriekšējo spriedumu. Jā, bet atkal. Jāvērtē ir apstākļi, kādos Satversmes tiesas spriedums tika pieņemts. Tas ir viens. Un otrs – ir tomēr jāinterpretē, ko Satversmes tiesa ar attiecīgo frāzi ir domājusi. Ņemot vērā, ka Satversmes tiesa sprieduma motīvu daļā lielu uzsvāru liek tieši uz izglītības vispārējo mērķi, kāds ir izglītības mērķis kopumā, tad es interpretētu šo Satversmes tiesas secinājumu tieši šādā griezumā attiecībā pret izglītības kopējo mērķi. Un jā... formālā izglītība ir orientēta uz šī izglītības mērķa sasniegšanu, bet arī interešu izglītība ir orientēta uz šā mērķa sasniegšanu. Tāpēc nevarētu izslēgt interešu izglītību no šīs izglītības programmas veida, kurā pēc būtības varētu pietiekami efektīvi un pilnvērtīgi un varbūt pat kaut kādos aspektos efektīvāk apgūt šo

mazākumtautību izglītības saturu.

Un visbeidzot par pētījumu datiem. Nu, es domāju, ka tas jau vairākas reizes ir izskanējis. Tā nav taisnība, ka šie dati neskartu privātās skolas. Gan uzkrātie dati valsts informācijas sistēmās iekļauj privātās izglītības iestādes un dod iespēju tātad Izglītības un zinātnes ministrijas speciālistiem pa gadiem, pa konkrētām skolām redzēt kopējo audzēkņu novērtējuma dinamiku. Tā kā tas ir nepatiess apgalvojums. Un tāpat arī abos pētījumos – gan Liepājas Universitātes pētījumā, gan arī Latviešu valodas aģentūras pētījumā ir iekļauti tātad avoti no privātajām skolām.

Arī Dace Markus tieši to apstiprināja, ka privātajās skolās ir bijuši apsekojumi, ir sekots un viņa neredz nekādus faktorus, kāpēc vajadzētu privātās skolas izdalīt kā kaut kādu īpašu grupu, kur ir radikāli atšķirīgi apstākļi. Tātad, viņas ieskatā nav saskatāmi nekādi faktori, kas mudinātu vēl īpaši izdalīt privātās skolas un to audzēkņu analīzi.

Tā kā tas būtu tāds papildkomentārs.

Paldies.

A. Laviņš.

Paldies par atbildes replikām.

Tātad, cienījamie lietas dalībnieki, Satversmes tiesa jūs ir uzklusījusi. Varu tikai izteikt pateicību par jūsu sniegtajiem argumentiem.

Šobrīd tiesai ir jādodas gatavot nolēmumu un paziņošu, ka nolēmuma pasludināšana notiks 16. maijā pulksten 11.00 šajā tiesas sēžu zālē.

Paldies.

Lai jauka diena! Visu labu!

Tiesas sēdes sekretāre

Paula Marta Daugavvanaga-Vanaga

Stenogrāfiste

Mārīte Ceļmalniece